

Samisk fjordbosetning og utmarksbruk i Gáranasvuotna/Ramfjord

Rapport tilknyttet E8 Sørbotn-Laukslett vestre trasé.

Oppdragsgiver: Statens Vegvesen

Forfatter: Bård Kårtveit, Norce

Prosjektleder: Vigdis Nygaard, Norce

Skissering av E8 Sørbotn-Laukslett vestre trasé: Vegvesenet 2020

Rapporttittel/ Report title	Samisk fjordbosetning og utmarksbruk i Ramfjord. Rapport tilknyttet E8 Sørbotn – Laukslett vestre trasé.
Institusjon/ Institution	Norce Samfunn, avdeling for Regional Utvikling
Oppdragsgiver(e)/ Client(s)	Statens Vegvesen
Gradering/ Classification:	Offentlig
Rapportnr/ Report No.	9-2020 fra NORCE Samfunnsforskning.
ISSN/ ISBN	ISBN nr. 978-82-8408-078-9
Antall sider/ No. of pages	20
Publiseringsmnd/ Month of publ.:	April
Bildekreditering/ Photo Credit	Statens Vegvesen
Geografisk område/ Geographical area	Tromsø Kommune, Troms og Finnmark
Stikkord/ Keywords	Vegprosjekt, samisk fjordbosetning, utmarksbruk

Innhold

1.	Sammendrag.....	3
2.	Innledning	5
2.1.	Mandat for oppdraget.....	6
2.2.	Metode/datainnsamling	6
3.	Områdebeskrivelse	7
3.1.	Generell områdebeskrivelse	7
4.	Samisk bosetning i Gáranasvuotna/Ramfjorden.	8
4.1.	Samisk historie i Gáranasvuotna/Ramfjorden	8
4.2.	Samisk fjordbosetning rundt Gáranasvuotna/Ramfjorden i nyere tid.....	9
5.	Samisk utmarksbruk i Gáranasvuotna/Ramfjorden	10
5.1.	Laukslett - Leirbakkodden	10
5.2.	Hans Larsa-neset – vestsiden av fjorden.....	10
5.3.	Oarjjeluokta/ Sørbotn	11
6.	Planforslaget.....	14
7.	Konsekvens for samisk fjordbosetning, fjordfiske og utmarksbruk	16
7.1.	Laukslett	16
7.2.	Hans Larsa-neset	16
7.3.	Vestsiden av fjorden.....	17
7.4.	Oarjjeluokta/ Sørbotn	17
8.	Avbøtende tiltak	18
8.1.	Laukslett	18
8.2.	Hans Larsa-neset og vestsiden av fjorden.....	18
8.3.	Oarjjeluokta/ Sørbotn	18
9.	Oppsummering	19
10.	Referanser:	20

1. Sammen drag

Statens vegvesen har utviklet et planforslag for bygging av ny E8 på strekningen Laukslett- Sørbotn, med bro over til Hans Larsa-neset, og trasé langs vestsiden av fjorden.

Denne utbyggingen skal gi bedre fremkommelighet, samt kortere og sikrere innfartsveg til Tromsø. I perioden 1998-2008 har 11 alternative vegløsninger med varianter av østre og vestre trasé vært utredet. Vegstrekningen har vært politisk omstridt og det har vært gjort flere vedtak. Også planforslaget om ny E8 over Gáranasvuotna/Ramfjorden, med trasé langs vestsiden av fjorden møter noe lokal motstand.

Gáranasvuotna/Ramfjorden er del av et område med en lang samisk historie, og en historie preget av utstrakt kontakt mellom samer og nordmenn. Per i dag er det vanskelig å fastslå hvor mange av fjordens beboere som har samisk opphav eller en samisk identitet. I denne rapporten, som omhandler samisk fjordbosetning og utmarksbruk har vi derfor fokusere på forhold som er av betydning for Gáranasvuotna/Ramfjordens fjordbosetning generelt og for lokal utmarksbruk som er bygget på tradisjonelle samiske høstingstradisjoner. Med dette menes en utmarksbruk som omfatter allsidig utnyttelse av lokale naturressurser. Rundt Gáranasvuotna/Ramfjorden utgjør fjordfiske en sentral del av denne tradisjonen.

En utfordring knyttet til denne utbyggingen er at husholdninger langs hele traséen, fra Laukslett til Oarjjeluokta/ Sørbotn ikke er tilkoblet et kommunalt vann- og avløpsnett, men er avhengig av privat vanntilførsel, stort sett fra lokale vannkummer. Innbyggerne opplever usikkerhet rundt fremtidig bruk av disse kummene.

Ved bygging av E8 Vestre trasé må Statens Vegvesenet gjøre nødvendige tiltak for å sikre fortsatt trygg vanntilførsel til alle beboere langs strekningen.

Området som berøres av planforslaget omfatter en rekke eldre bygg, fra Leirbakken til Oarjjeluokta/ Sørbotn. Disse skal befares av Sametingets avdeling for kulturminner, areal og miljø i løpet av 2020. Bygg og konstruksjoner som identifiseres som samiske vil da kunne fredes som samiske kulturminner.

Planforslaget anses for å ha noe negative konsekvenser for samisk fjordbosetning og utmarksbruk på Lauksletta og på Hans Larsa-neset, og litt/ingen negative konsekvenser i Oarjjeluokta/ Sørbotn. Disse konsekvensene omfatter støy og luft-forurensning, og atskilling av boliger fra beite egne beite, bær og skogområder.

For å bøte på noen av disse konsekvensene foreslås følgende tiltak:

- 1) Støyskjerming mot boligområder på Lauksletta, på Hans Larsa-neset, og på Sakariasjorda.
- 2) Tiltak for å sikre trygg vannforsyning til boliger langs traséen, som ikke er tilkoblet et kommunalt vannsystem.
- 3) Tiltak for å sikre trygg og god tilgang fra boligområde på nedsiden av ny E8-trasé gjennom Hans Larsa-neset, og skog og landbruksområde på øversiden av veien.

2. Innledning

E8 er hovedfartsåren inn til Tromsø, og det har lenge vært et behov for å oppgradere/legg om strekningen gjennom Ramfjorden. Dette har vært en lang prosess, og flere alternative traséer har vært vurdert. Statens Vegvesen lagde i 2010 et forslag til detaljregulering for nye E8-trasé på vestsiden av Ramfjorden fra Sørbotn til Laukslett. Forslaget har nå blitt oppdatert i tråd med dagens plankrav. Tiltaket utløser krav om konsekvensutredning, jf. gjeldende KU-forskrift.

Planprogrammet med detaljregulering for vestre alternativ har vært på høring våren 2020, og ble stadfestet av Tromsø kommune 17 mars 2020. Som en del av dette arbeidet har Norce utarbeidet en konsekvensutredning for tema reindrift knyttet til utbygging av en vestre trasé langs Ramfjorden. I forbindelse med utbyggingen har Sametinget også etterspurt en rapport som belyser hvordan samisk fjordbosetting og utmarksbruk vil berøres av utbyggingen. Her etterspør Sametinget:

En beskrivelse av samisk fjordbosetting og utmarksbruk i de berørte områdene. Vurdering av direkte og indirekte konsekvenser for utmarksbruk som følge av den planlagte utbyggingen, inkludert tap av utmarksbeite for husdyr.

En vurdering av hvordan tiltakene i anleggs- og driftsfasen vil påvirke fjordbosettingen og utmarksbruken, gjennom bl.a. økt aktivitet i planområdet.

En vurdering av eventuelle avbøtende tiltak.

Denne rapporten skal belyse konsekvensene av en E8-utbygging langs vestre trasé, på samisk bosetting og utmarksbruk i Ramfjorden, og søker å dekke det kunnskapsbehovet som beskrives i Sametinget innspill.

Kart som viser omtrentlig veglinje for vestre trasé. Kilde: Planprogram stadfestet av Tromsø kommune 17.03.2020.

2.1. Mandat for oppdraget

Formålet med oppdraget er å utarbeide en rapport/utredning for samisk fjordbosetning og utmarksbruk som følge av utbygging av ny veg i henhold til detaljregulering vestre trasé E8 Sørbotn-Laukslett.

NORCE har laget en grundig reindriftsfaglig rapport for vestre trasé. I denne er blant annet overordnet bruksmønster for berørte reinbeitedistrikt beskrevet i detalj. All relevant informasjon fra denne rapporten ligger til grunn for denne rapporten.

Rapporten/utredningen skal ikke lages på KU nivå og skal lages som en separat rapport/utredning for temaet. Rapport bør inneholde en oppsummering som vi kan tas inn i Vegvesenets planbeskrivelse ifm. reguleringsplan.

2.2. Metode/datainnsamling

Denne rapporten er basert på en gjennomgang av studier og offentlige dokumenter som omhandler samisk historie og nåtidig tilstedeværelse i Ramfjorden (se referanseliste bak i dokumentet), intervjuer med 8 ressurspersoner som besitter lokal kunnskap om samisk bosetning, og bruk av området. En planlagt befarings av området måtte avlyses pga. koronasituasjonen. I forbindelse med dette arbeidet har vi også vært i kontakt med Andreas Stångberg, fagleder ved Avdeling for kulturminner, areal og miljø i Sametinget. Arbeidet med rapporten er ledet av Vigdis Nygaard, som har lang erfaring med utredninger knyttet til samiske forhold. Innsamling og bearbeiding av relevant materiale er gjort av Bård Kårtveit, som deltok i Konsekvensutredningen for tema Reindrift, E8 Sørbotn – Laukslett. Dette sikrer god kunnskapsoverføring mellom de to rapportene.

3. Områdebeskrivelse

3.1. Generell områdebeskrivelse

Gáranasvuotna/Ramfjorden ligger ca. 20 kilometer sør for Tromsø, og er en sidefjord til den større Balsfjorden. Ved Leirbakken finnes en terskel på 38 meters dyp, og innenfor denne er det 53 meter på det dypeste. Fjorden er dannet av isbreer hvor den ene breen kom ut av Lavangsdalen.

Vegetasjonen langs begge sider av Gáranasvuotna/Ramfjorden består av bjørkeskog med innslag av seljekratt og gråor. Fra Fagernes til Laukslett er landskapet preget av bebyggelse, landbruk og større og mindre granplantefelt. Det finnes mindre myrer både i Oarjjeluokta/ Sørbotn, Norbotndalen, Ramfjordmoen og nord for Laukslett. Det foregår ikke næringsfiske i Gáranasvuotna/Ramfjorden, men noe fiske for «husbruk», fra land eller båt om sommeren, og fra isen om vinteren. Gáranasvuotna/Ramfjorden islegges årlig og ved kalde vintre strekker isen seg forbi området hvor bruforbindelsen planlegges, mellom Leirbakken og Hans Larsa-neset.

Gáranasvuotna/Ramfjorden er et gjennomfartsområde, med dagens E8 plassert rundt fjordens nord og østside. Gáranasvuotna/Ramfjorden er et område med spredt bebyggelse, og hadde tilsammen 1 082 innbyggere i 2015, fordelt på grunnkretsene Lauksletta (165), Fagernes/Ramfjordmoen (529), Sørbotn (295) og Hans Larsa-neset (93) (SSB 2015). Fagernes utgjør et lokalt sentrum. Her ligger Ramfjord skole, idrettsbane, eldreboliger, og butikk. I bunnen av fjorden ligger Oarjjeluokta/ Sørbotn, en liten bygd med en sterk samisk tradisjon som sommerboplass for reindrift, og med gårder hvor det fortsatt drives sauehold.

Gáranasvuotna/Ramfjorden er en del av Stuoranjárga reinbeitedistrikt. Fjellplatået øst for munningen av Gáranasvuotna/Ramfjorden brukes som kalvingsområde, og høydedragene på alle sider av fjorden brukes som vårbeite og sommerbeite for reinen (Kårtveit, Riseth & Johansen 2020). Reindriften bruk av området beskrives i flere studier og konsekvensutredninger knyttet til arealinngrep i området. Samisk bosetning langs, og bruk av fjord og utmark i nær fortid er det derimot begrenset materiale på. Her har vi i stor grad vært nødt til å basere oss på muntlige kilder.

4. Samisk bosetning i Gáranasvuotna/Ramfjorden.

Dette avsnittet tar for seg samisk bosetning i Gáranasvuotna/Ramfjorden i et historisk perspektiv, hvordan samisk tilstedeværelse har preget området, og hva slags samisk tilstedeværelse man finner rundt Gáranasvuotna/Ramfjorden i dag.

4.1. Samisk historie i Gáranasvuotna/Ramfjorden

Den samiske historien i Gáranasvuotna/Ramfjorden går langt tilbake, og fra Vikingtiden var området rund Balsfjorden kjent som hovedsete for et samisk fangstsamfunn (Nielsen 1991: 10). Samene i område skal ha levd av jakt og fiske, og hatt sin vinterboplass i Gáranasvuotna/Ramfjorden. Herfra skal de ha fisket, og drevet jakt, blant annet på villrein. Inne i Gáranasvuotna/Ramfjorden skal de også ha solgt egne fangstvarer og betalt skatt til norske høvdinger. Dette ble omtalt i Ottars beretning til Kong Alfred av England, nedtegnet ca. 890. e.kr (Ibid:12). Malangen, Balsfjorden, Gáranasvuotna/Ramfjorden og Ullsfjorden og/eller Moskavuotna blir alle omtalt som "finnefjorder" i dokumenter fra annen halvdel av 1500-tallet og første halvdel av 1600-tallet (Sveen 2003:91).

På vestsiden av halvøya framtrer Berg eller "Ravnefjord gård" som et sentralt bruks- og bosettingsområde for sjøsamene i Gáranasvuotna og østsiden av Báhcavuotna på 1500-tallet (Hauglid 1981:54, Nielsen 1991:12). På 15-1600-tallet skjedde det store endringer i det samiske fangstsamfunnet. Villreinen forsvant, og mens reindrift tok over som hovednæring i innlandet måtte samene langs kysten, som i Gáranasvuotna/Ramfjorden, gå over til fiske og fehold (Hauglid 1981). I skattemanntallet fra 1645 er alle beboerne i Gáranasvuotna/Ramfjorden (Ravnefjorden) oppgitt som «Finder». I folketellingen av 1801 ble det registrert 112 beboere i Gáranasvuotna/Ramfjorden, fordelt på 24 husstander. Basert på militær innrullering fra området var i hvert fall fem av disse husstandene samiske (Nielsen 1991: 14-16). Stuoranjárga-halvøya og det omkringliggende fjordlandskapet gir mulighet for variert ressursutnyttelse. I fjordene og på øyene har sjøsamene livnært seg av fiske og husdyrhold, fangst på nise og kobbe og pelsdyrjakt (Sveen 2016:43). Sveens kartlegging av samiske stedsnavn i Gáranasvuotna/Ramfjorden og omland avdekker noe av områdets samiske historie, og deres bruk av området og dets naturressurser (Sveen 2013). Sveen vektlegger at Stuoranjárgas rike og mangfoldige naturressurser har gitt seg grunnlag for utveksling og bevegelse på tvers av kulturelle grenser. Fra seinmiddelalderen omfatter dette også nordmenn og seinere kvener. Reindriftssamer og sjøsamene har hatt språklige og kulturelle bånd og vært i slekt og familie med hverandre. Dermed kunne man endre levevis. Om det var uår med vanskelige beiteforhold og man mistet rein, kunne man slå seg ned ved kysten og drive fiske en periode (Sveen 2016:45). Grensen mellom reindriftssamer og kystsamer har slik sett vært flytende, ettersom reindriftssamer og kystsamer her giftet seg med hverandre, og vekslet mellom tamreindrift i innlandet, og fiske og jordbruk i fjordene.

Sakariasjorda, helt i bunnen av Gáranasvuotna/Ramfjorden ble brukt som bosted av reindriftssamer fra Sverige under sommerbeite fra 1600-tallet og fremover. En av disse, Henrik Andersson Omma kjøpte en del av Sakariasjorda i 1855, og etablerte en gård der. Hans familie kjøpte etter hvert mer jord, og etablerte flere egne gårder i området (Berg 1991: 40-42). Sarasteinen, i den nordlige delen av Lavangsdalen, fikk sitt navn etter Sara Johnsdatter Omma, som skal ha født et barn ved steinen. Utover 1900-tallet ble reindriftsfamilier fra svensk side

nektet å ha sommerbeite på norsk side, deriblant rundt Gáranasvuotna/Ramfjorden. Noen tidligere reindriftsfamilier forble bofaste i og nær Oarjjeluokta/ Sørbotn, mens de som fortsatt holdt rein forlot området og ble værende på svensk side.

4.2. Samisk fjordbosetning rundt Gáranasvuotna/Ramfjorden i nyere tid

Gáranasvuotna/Ramfjorden har lenge vært et område med en blandet bosetning, og i 1875 var 30 % av beboerne rundt fjorden registrert som samer (NOU 2007:14: 468). En god andel av disse bodde inne i Oarjjeluokta/ Sørbotn. I tillegg til veksling mellom reindrift og kysttilpasning, og omfattende kontakt mellom samer og nordmenn har norske myndigheter drevet ulik praksis i sin kategorisering av befolkningen i området. Hushold av blandet samisk/norsk eller samisk/kvensk bakgrunn, og hushold av samisk bakgrunn hvor man primært snakket norsk har blitt kategorisert som både norske og samiske i folketellinger og skatteregistre (Hansen 2013, Aubert 1978). Dette gjør det krevende å anslå omfanget av den samiske tilstedeværelsen i dagens Gáranasvuotna/Ramfjorden, og i noen tilfeller å fastslå hvem som er av samisk bakgrunn på husholdsnivå. Oskal-familien som har sommerbeite blant annet i høyden på vestsiden av Gáranasvuotna/Ramfjorden etablerte helårsboliger i på Saltdalsbakkan i Oarjjeluokta/ Sørbotn på fra 1957 (Sveen 2003:96). På den tiden fantes det få andre samisktalende i Oarjjeluokta/ Sørbotn, men flere var etterkommere av reindriftsamer, som tidligere hadde brukt området som sommerboplass. Man hadde også en egen Læstadiansk menighet med base i Oarjjeluokta/ Sørbotn, hvor en av predikantene var Nils Henrik Omma, barnebarn av Henrik Andersson Omma (Sveen 2003: 97). Denne menigheten er fortsatt aktiv, og forsamlingshuset i Oarjjeluokta/ Sørbotn er fortsatt sentrum for samlinger av tilreisende i løpet av sommeren.

Blant dem som har vært bosatt langs Gáranasvuotna/Ramfjorden gjennom flere generasjoner har det samiske språket i stor grad gått tapt. En samisk identitet, og tradisjoner for fiske og utmarksbruk, for allsidig nyttiggjøring av naturressurser står likevel sterkt i området. Med en tradisjon for vekselbruk mellom reindrift, gårdsbruk og fjordfiske skal Ramfjordingen ha vært kjent for å ha brede, praktiske ferdigheter, og av den grunn ha vært attraktiv som mannskap på Ishavfartøy gjennom hele 1900-tallet frem mot 1970 -tallet. ¹

Gáranasvuotna/Ramfjorden er et område hvor samer, nordmenn og kvener har giftet seg med hverandre, hvor de etniske og språklige skillelinjene gradvis er visket ut. På grunn av sterk fornorskning har samiske familier bosatt rundt fjorden mistet det samiske språket (Hansen 2013). Det er derfor få av dagens befolkning rundt Gáranasvuotna/Ramfjorden som fremstår med en tydelig samisk identitet. Et lite unntak her er Oarjjeluokta/ Sørbotn, helt innerst i fjorden, som først ble bosatt av samene, og hvor en god andel av dagens innbyggere vedkjenner seg å ha samisk opphav. Ramfjordinger som ønsker å vektlegge sin egen samiske identitet og kulturarv vender seg gjerne mot Tromsø, hvor man finner et betydelig samisk miljø, og en rekke samiske organisasjoner. Det finnes ikke noen samiske organisasjoner med eget lokallag i Ramfjorden. Ramfjorden skole tilbyr ikke selv samisk språkundervisning, men en og annen elev ved skolen har mottatt samiskundervisning i koordinasjon med Prestevannet Skole i Tromsø.

¹Samtale med Ragnhild Sandøy, 06.03.2020

5. Samisk utmarksbruk i Gáranasvuotna/Ramfjorden

Hva er det særegne eller spesielle ved samisk utmarksbruk? Dette ble diskutert av en egen arbeidsgruppe nedsatt av Sametinget i 2016. Mange andre gjør nytte av naturressurser på samme måte som samene. De plukker bær, jakter, samler urter, fisker i fjellvatn, hogger brensel, og kombinere gjerne dette med andre naturnæringer som sjø- og laksefiske. Sametingets arbeidsgruppe vektlegger at samer ikke har utnytta naturgodene innenfor avgrensa områder fordi de har vært eller er samer, men fordi de tradisjonelt har hatt tilhold i bestemte områder og tilpassa seg forholdene der. Helt enkelt kan man si at samisk utmarksbruk er det arbeidet samer har gjort med å høste, gjøre nytte av, og finne et livsgrunnlag i de naturressurser som er å finne i det området hvor de bor (Sametinget 2016:10). I mange områder har samisk utmarksbruk skilt seg ut ved å omfatte en svært bred kombinasjon av tilpasninger, også preget av reindriftsbasert erfaring og kunnskap om vegetasjon og tilgang på ulike næringskilder gjennom hele året.

Gáranasvuotna/Ramfjorden har en sterk tradisjon for kombinasjon av fiske, jordbruk, utmarkshøsting og reindrift. De områdene som blir sterkest berørt av Vestre trasé er Laukslett-Leirbakken, Hans Larsa-neset og Oarjjeoluokta/Sørbotn. Strekningen langs vestsiden av fjorden har spredt bosetning og flere nedlagte gårdsbruk.

5.1. Laukslett - Leirbakkodden

Dagens E8 går forbi Laukslett på nordsiden av fjorden på vei mot Ramfjordbotn. På Laukslett har man tidligere hatt flere gårder med sauedrift. De siste av disse gårdene ble avvirket tidlig på 2000-tallet, men store jordområder både ovenfor og nedenfor dagens E8 på Laukslett brukes fortsatt som landbruksjord. På Laukslett, litt vest for området hvor ny vei svinger og går over i bru mot Hans Larsa-neset finner man to gårder hvor det holdes hester, og har bolighus på nedsiden av veien, og dyrket, mark, beiteområder og bærplukkingsområder på andre siden av E8. I Kjoselvbukta rett ved Leirbakkodden ligger et fraflyttet bruk med SEFRAK-registrerte bygg fra perioden 1850-1874. Bygningene ligger i foreslått vegtrasé. Dette bygget skal befares av Sametingets avdeling for kulturminner, areal og miljø i løpet av 2020. Dersom bygget identifiseres som samisk kan det fredes som samisk kulturminne. Fra Leirbakkodden ser man over til Hans Larsa-neset og sørover mot bunnen av fjorden. Dette er et område med rike landbrukstradisjoner, og med utmarksbruk i tråd med samiske tradisjoner. Vi vil vurdere dette som et **område av noe betydning for samisk fjordbosetning**.

5.2. Hans Larsa-neset – vestsiden av fjorden

På Hans Larsa-neset har man tidligere hatt noe gårdsdrift med husdyrhold. I dag er ingen som driver aktiv gårdsdrift på Hans Larsa-neset. Det er derimot flere som hugger skog, eller dyrker jord på egen jord, i skråningen opp fra Hans-Larsa -neset.² I tillegg er det store jordområder her som dyrkes. Dette er et område som trolig har hatt en sterk samisk tilstedeværelse. Her finner man et bygningsmiljø med flere SEFRAK-registrerte bygg. Dette omfatter et en sommerfjøs og et naust fra før 1850, og et bolighus, trolig fra tidlig 1900-tall. Disse kan være av samisk opprinnelse og kan bli

² Samtale med Henny Karlsen 25.03.2020.

fredet som samiske kulturminner. **Dette er et område av noe betydning for samisk fjordbosetning og utmarksbruk.**

Langs vestsiden av fjorden, på vei mot Oarjjuokta/ Sørbotn, har man hatt noen få gårder med husdyrhold, både på nedsiden og øversiden av Andersdalsveien. De siste gårdene langs vestsiden av fjorden som drev aktivt gårdsdrift la ned driften tidlig på 1990-tallet. På Steinbakkjorda, langs denne strekningen er det SEFRAK-registrerte bygg tilknyttet gårdsdrift, deriblant et bolighus fra 1800-tallet, som kan være av samisk opphav. Disse bygningene ligger utenfor planområdet for den planlagte veien. Per i dag er det ingen områder langs strekningen som dyrkes som matjord, eller brukes som beite for husdyr. Det er heller ikke en strekning hvor man finner lovende områder for bærplukking. Vestsiden av fjorden er for det meste preget av bratt, ulendt terreng, som har blitt gjengrodd med skog. Disse skråningsområdene opp mot fjellplatået er derfor uegnet som jordbruksland og beiteområder, og har lite å by på for bærplukkere. **Dette området må regnes å være av liten verdi for samisk utmarksbruk og fjordbosetning.**

Vestsiden av Gáranasvuotna/Ramfjorden, fra Hans Larsa-neset. Kilde: Vegvesenets 3D-modell av E8 vestre trasé.

5.3. Oarjjuokta/ Sørbotn

Oarjjuokta/ Sørbotn, innerst i bunnen av Gáranasvuotna/Ramfjorden er en plass med en tung samisk tilstedeværelse. Stedet har fungert som sommerboplass for reindriftssamer i flere hundre år, hvorav noen slo seg ned på helårsbasis midt på 1800-tallet. Nils Henrik Omma kjøpte en stor eiendom midt i Oarjjuokta/ Sørbotn i 1855, om etablerte egen gårdsdrift. Denne eiendommen ble siden delt opp, og fordelt mellom hans egne barn og deres familier. På slutten av 1800-tallet ble det også etablert en Læstadianer-menighet i Oarjjuokta/ Sørbotn. Denne menigheten er fortsatt aktiv, og har forsamlingshus i Oarjjuokta/ Sørbotn. I Oarjjuokta/ Sørbotn ligger også Ramfjord Camping, som ble åpnet på 1960-tallet, og har vært åpen i hvert fall i sommersesongen frem til sommeren 2018. Det siste året har campingplassen ikke vært i drift.

I Oarjjuokta/ Sørbotn finner man flere gårder som hadde husdyrhold frem til tidlig på 2000-tallet. I dag er det en gård som fortsatt har aktiv gårdsdrift. Gårdeier Tor Jostein Karlstrøm holder til innerst i Oarjjuokta/ Sørbotn, rett vest for munningen til Sørbotnelva. Her har han i mer enn 20 år holdt sauer som beiter fritt i Saltdalen og utover mot Ullsfjorden på sommerstid. Saueholdet ble avviklet 1. mars i år, og Karlstrøm har nå gått over til Fehold, og vil foreløpig kun ha okser, som må beite på sikret innmark.

På vestsiden av Sørbotnelva, og sør for Reipkrokkelva, er det en familie som driver hestehold. Denne hestegården vil ligge like nedenfor nye E8 vestre trasé, og vil slik sett helt klart bli berørt av utbyggingen langs vestre trasé. Utbyggere har vært i dialog med eierne av gården for å finne løsninger som er forenelig med videre drift av hestehold på gården.

Vestre trasé rundt Oarjjuokta/ Sørbotn. Kilde Vegvesenets 3D-modell av E8 vestre trasé

På Mostad, to kilometer sør for Oarjjuokta/ Sørbotn, var det en familie som holdt griser inntil begynnelsen av 2000-tallet. På Skavskogen, var det en gård som hadde sauer. Disse brukte å ha sommerbeite i skråningen rundt Reipkrokkelva. Også dette ble avviklet for rundt ti år siden. Det er også magre forhold for bærplukking i Oarjjuokta/ Sørbotn og sørover mot Lavangsdalen og området rundt. Her er det lite blåbær å finne, og kun noen små spredte myrområder hvor det er mulig å finne multe.³

Oarjjuokta/ Sørbotn har i stor grad vært en samisk jordbruksbygd siden midten av 1800-tallet. Siden 1970-tallet har tilflytting av ikke samiske familier svekket bygdas samiske dominans, og gårdsdriften i området er gradvis avviklet. Oarjjuokta/ Sørbotn, og området rundt har en lang samisk historie, som et sted for vekselbruk mellom reindrift og helårs landbruksbosetning. Det er

³ Intervju med Eva Isaksen 20.03.2020

også et område som rommer flere samiske kulturminner, blant annet i form av gammetufter. En gammetufte på Saltdalsbakkan gikk tapt i forbindelse med byggingen av E8, dagens trasé, og det antas å ligge flere samiske kulturminner i området som ennå ikke er identifisert. Per i dag, utøves utmarksbruk basert på samiske tradisjoner i liten grad i Oarjjeuohta/ Sørbotn. Samtidig omfatter Oarjjeuohta/ Sørbotn og omlandet rundt, områder som kan nyttiggjøres som matjord, og beitemark for husdyrhold. Det er derfor et klart potensiale for videreføring av landbruk i tråd med lokale samiske tradisjoner. Alt i alt er dette et **område av stor verdi for samisk fjordbosetning og utmarksbruk.**

6. Planforslaget

I vår gjennomgang av planforslaget baserer vi oss på Vegvesenets forslag til planprogram for strekningen Laukslett-Sørbotn, som skal legges til vestsiden av Gáranasvuotna/Ramfjorden, se figur 24 og 25. Fra Leirbakken til Hans-Larsa-neset vil E8 legges på bru over Gáranasvuotna/Ramfjorden. Strekningen ligger mellom fjell og fjord, og er delvis skredutsatt.

Planområdet for ny reguleringsplan (Statens vegvesen 2020)

Dagens fv. 7902, som går mellom Oarjjuokta/ Sørbotn, rundt Andersdalen og langs Balsfjorden til Kantornes er en smal vei med lav standard, mange avkjørsler, og relativt lav trafikkmengde. Det er derfor redusert fart langs store deler av strekningen. Den nye E8 traséen fra Oarjjuokta/ Sørbotn til Laukslett, vil gå på oversiden av fv. 7902, og skal bygges med 10 meters vegbredde, forbi kjøringsfelt og midtdeler, (oppgradert H1, 9 m.) Det vil si en videreføring av vegstandard fra

Lavangsdalen. Fartsgrensen skal være 90 km/t på ny veg frem til Hans-Larsa-neset og 80 km/t videre til Laukslett. Brubredde skal være 13,5 m.

I hovedsak vil veien bli bygget parallelt med dagens fv. 7902, ca. 100-150 meter lenger vestover, og noen meter høyere. Under Storkollen, og i skråningen over Steinbakkjorda, vil vegvesenet ha behov for å bygge støtteforbygninger som beskyttelse mot snøskred.

Ny veitrasé lagt inn i terrenng (Statens vegvesen 2020)

E8 Vestre trasé vil gå under Storkollen, over Sakariasjorda, skrå over i Oarjjuokta/ Sørbotn før veien kobles på dagens E8 ved Mostad i innløpet av Lavangsdalen. På Storkollen er det behov for å etablere støtteforbygninger på fjellet i løsnemrådet for snøskred.

7. Konsekvens for samisk fjordbosetning, fjordfiske og utmarksbruk

7.1. Laukslett

Laukslett er et gammelt landbruksområde hvor man i dag finner to gårder som holder hester. Disse er lokalisert like ved området hvor ny E8 trasé starter, og svinger sørover inn i en bro som skal krysse Gáranasvuotna/Ramfjorden. Disse eiendommene har bolighus og hestestall på nedsiden av veien. På øversiden av veien har de dyrket mark, beitemark, og bærrområder som de benytter seg av. En betydelig utfordring knyttet til utbyggingen er at bolighus på Laukslett, på Hans Larsa-neset og langs vestsiden av fjorden ikke er tilkoblet det kommunale vann- og avløpsnett. Isteden henter nesten alle hushold langs vegstrekningen vann fra lokale vannkummer. Disse er gjerne plassert litt ovenfor bolighusene de tilfører vann. Langs det meste av den aktuelle strekningen vil den nye veien ligge på eller tett ved en rekke slike vannkummer. Veibyggingen kan på denne måten bidra til å forringe vannkvaliteten for beboere langs hele strekningen. Vegvesenet er nødt til å håndtere dette på en måte som sikrer fortsatt trygg vannforsyning til eiendommer langs det berørte området. Vi vil i utgangspunktet vurdere utbyggingen som å ha **litt negative konsekvenser for samisk fjordbosetning og utmarksbruk i dette området.**

7.2. Hans Larsa-neset

Hans Larsa-neset er et av flere små tettsteder rundt fjorden, som også har en samisk historie, og hvor man finner landbruksjord, delvis knyttet til en gård med aktiv gårdsdrift.

Her har broen påhugg, og veien fortsetter sørover ca. 50 meter over området hvor dagens fv. 7902 passerer neset. Denne bygda vil oppleve noe mer støy og trafikkbelastning over broen, og langs ny E8-trasé enn det man har langs fv. 7902 i dag. Dagens plan vil innebære fjerning av et sommerfjøs, som er datert før 1850, og vurdert som meldepliktig i tråd med kulturminnelovens paragraf 25. Flere familier som bor på østsiden av veien eier skog og dyrket mark på oversiden av den planlagte veien. Under det foreliggende planforslaget vil disse huseierne nå bli nødt til å kjøre en omvei, langs Andersdalsveien rundt Hans Larsa-neset, under brua som går over Gáranasvuotna/Ramfjorden, og opp en liten privat skogsvei for å komme til den øvre delen av deres egne eiendommer. Dette er en utfordring som må håndteres på en måte som ivaretar behovene til lokale beboere.

Broen over Gáranasvuotna/Ramfjorden vil innebære et veien til Tromsø blir forkortet med fire mil for beboere på Hans Larsa-neset. For noen vil dette være et betydelig gode. Samtidig har flere uttrykt frykt for at den nye veien vil føre med seg støy og luftforurensning i området, og at dette kan forringe livskvaliteten blant dem som blir boende nær veien på Hans Larsa-neset. Flere har derfor uttrykt ønske om robust støyskjerming langs veien på Hans Larsa-neset, og ved påhugg til veien. Vi anser denne utbyggingen for å ha **litt negative konsekvenser for samisk utmarksbruk og bosetning på Hans Larsa-neset.**

7.3. Vestsiden av fjorden.

Vestsiden av fjorden er tynt befolket, med et og annet bolighus, de fleste på nedsiden av dagens fv. 7902. Området har bratt, ulent terreng, er lite egnet for dyrking av jord, som beiteland eller til bærplukking. Den nye traséen skal bygges med 10 meters bredde, og vil ta mye plass, men vil være lokalisert 50-10 meter vest for dagens fv. 7902. Utbyggingen vil derfor ha **lite/ingen negative konsekvenser for samisk utmarksbruk og bosetning på Hans Larsa-neset.**

7.4. Oarjjuokta/ Sørbotn

Oarjjuokta/ Sørbotn i bunnen av Ramfjorden har den mest omfattende samiske historien, og en lokalbefolkning hvor et flertall har samiske aner. Det er et område med flere samiske kulturminner, en sterk landbrukstradisjon, og hvor man i dag har to gårdsbruk som fortsatt holder husdyr. Ved omlegging av E8, og ny trasé som går på oversiden av Sakariasjorda, vil vestre trasé gå utenom de største boligområdene og oppdyrket mark i Oarjjuokta/ Sørbotn. Dagens E8 trasé vil få betydelig mindre trafikk, og dette vil lette overgang mellom gårdsdrift og beiteområder i Saltdalsbakkan. Alt i alt vil omlegging av E8 til vestre trasé trolig ha flere positive enn negative effekter for Oarjjuokta/ Sørbotn som tettsted. Vi vurderer derfor utbyggingen til å ha svært **små/ingen negative konsekvenser for samisk utmarksbruk og bosetning i Oarjjuokta/ Sørbotn.**

8. Avbøtende tiltak

E8 vestre trasé Ramfjord er et betydelig utbyggingsprosjekt, som det følger store utfordringer med, også tilknyttet ivaretagelse av samisk fjordbosetning og utmarksbruk. I forrige avsnitt ble det identifisert noen utfordringer og negative konsekvenser knyttet til Vegvesenet planforslag. Her vil vi foreslå noen tiltak for å imøtegå negative konsekvenser.

8.1. Laukslett

- Utfordringen knyttet til vannforsyning må løses. Man må forsikre seg at vannkummene som gir vann til alle husholdninger i området ikke skades av utbyggingen. Evt. må vanntilførsel sikres på andre måter.

- Støyskjerming mot boligområdet på nedsiden av veien langs påhugget til broen.

8.2. Hans Larsa-neset og vestsiden av fjorden

- Støyskjerming mot boligområde på nedsiden av veien, i og etter påhugg for broen på Hans Larsa-neset.

- Tiltak for å lette tilgang mellom boligområde på nedsiden av veien, og skogbruk og landbruksområde på øversiden av veien på Hans Larsa-neset.

- Sikring av vanntilførsel til alle husholdninger, fra Hans Larsa-neset og utover.

8.3. Oarjjeluokta/ Sørbotn

- Støyskjerming mot boliger på Sakariasjorda.

- Sikring av vanntilførsel til husholdninger på østsiden av Oarjjeluokta/ Sørbotn, som kan miste egne vannkummer som følge av utbyggingen.

9. Oppsummering

Statens vegvesen har utviklet et planforslag for bygging av ny E8 på strekningen Laukslett- Sørbotn, med bro over til Hans Larsa-neset, og trasé langs vestsiden av fjorden.

Denne utbyggingen skal gi bedre fremkommelighet, samt kortere og sikrere innfartsveg til Tromsø. I perioden 1998-2008 har 11 alternative vegløsninger med varianter av østre og vestre trasé vært utredet. Vegstrekningen har vært politisk omstridt og det har vært gjort flere vedtak. Også planforslaget om ny E8 over Gáranasvuotna/Ramfjorden, med trasé langs vestsiden av fjorden møter noe lokal motstand.

Gáranasvuotna/Ramfjorden er del av et område med en lang samisk historie, og en historie preget av utstrakt kontakt mellom samer og nordmenn. Per i dag er det vanskelig å fastslå hvor mange av fjordens beboere som har samisk opphav eller en samisk identitet. I denne rapporten, som omhandler samisk fjordbosetning og utmarksbruk har vi derfor fokusere på forhold som er av betydning for Gáranasvuotna/Ramfjordens fjordbosetning generelt og for lokal utmarksbruk som er bygget på tradisjonelle samiske høstingstradisjoner. Med dette menes en utmarksbruk som omfatter allsidig utnyttelse av lokale naturressurser. Rundt Gáranasvuotna/Ramfjorden utgjør fjordfiske en sentral del av denne tradisjonen.

En utfordring knyttet til denne utbyggingen er at husholdninger langs hele traséen, fra Laukslett til Oarjjeluokta/ Sørbotn ikke er tilkoblet et kommunalt vann- og avløpsnett, men er avhengig av privat vanntilførsel, stort sett fra lokale vannkummer. Innbyggerne opplever usikkerhet rundt fremtidig bruk av disse kummene.

Ved bygging av E8 Vestre trasé må Statens Vegvesenet gjøre nødvendige tiltak for å sikre fortsatt trygg vanntilførsel til alle beboere langs strekningen.

Området som berøres av planforslaget omfatter en rekke eldre bygg, fra Leirbakken til Oarjjeluokta/ Sørbotn. Disse skal befares av Sametingets avdeling for kulturminner, areal og miljø i løpet av 2020. Bygg og konstruksjoner som identifiseres som samiske vil da kunne fredes som samiske kulturminner.

Planforslaget anses for å ha noe negative konsekvenser for samisk fjordbosetning, fiske og utmarksbruk på Lauksletta, over fjorden og på Hans Larsa-neset, og litt negative konsekvenser i Oarjjeluokta/ Sørbotn. Disse konsekvensene omfatter støy og luft-forurensning, adskilling av boliger fra beite egne beite, bær og skogområder, og mulig fare for fiskelivet i fjorden.

For å bøte på noen av disse konsekvensene foreslås følgende tiltak:

- 1) Støyskjerming mot boligområder på Lauksletta, på Hans Larsa-neset, og på Sakariasjorda.
- 2) Tiltak for å sikre trygg vannforsyning til boliger langs traséen, som ikke er tilkoblet et kommunalt vannsystem.
- 3) Tiltak for å sikre trygg og god tilgang fra boligområde på nedsiden av ny E8-trasé gjennom Hans Larsa-neset, og skog og landbruksområde på oversiden av veien.

10. Referanser:

Intervju med Ragnhild Sandøy, Tromsø Sameforening, Lauksletta, 06.03. og 25.03.2020

Intervju med Rita-Hanne Richardsen, Ramfjordhistorie, Lauksletta, 19.03.2020

Intervju med Eva Isaksen, lektor, Oarjjeluokta/ Sørbotn, 20.03.2020

Samtale med Henny Karlsen, pensjonist, Hans Larsa-neset, 25.03.2020

Samtale med Andreas Stångberg, Fagsjef Sametinget, 25.03.2020

Samtale med Håkon Nilsen Omma, Oarjjeluokta/ Sørbotn, 23.03.2020

Samtale med Elin Storli, Lauksletta, 24.03.2020

Samtale med Tor Jostein Karlstrøm, 25.03.2020

Akvaplan-Nina (2006) Hydrofysiske og miljømessige konsekvenser av etablering av bru over Gáranasvuotna/Ramfjorden i Tromsø kommune Rapport, Akvaplan-Nina.

Aubert, Vilhelm, Båkk'te SSB (1978): Den samiske befolkning i Nord-Norge, Artikler nr. 107, Oslo.

Bård Kårtveit, Jan Åge Riseth og Bernt Johansen (2020) Konsekvensutredning, Tema Reindrift for E8 Sørbotn-Laukslett, Vestre Trasé. RAPPORT 7 – 2020. NORCE Samfunnsforskning – ISBN 978-82-8408-072-7.

Distriktsplan for Meavki/Stuoranjarga orohat - Mauken/Tromsdalen reinbeitedistrikt. 2019. Vedtatt 12.02.19.

Hansen, Lars Ivar (2013) Bodde det samer i Tromsø? Hva folketellingen forteller – og ikke forteller: i Ottar 2/2013: Tromsø-området Samisk -norsk møteplass. Tromsø Museum – Universitetsmuseet.

Hauglid, Ole Anders (1981) Balsfjorden og Malangens historie. Balsfjord Kommune.

Nielssen, A.R. 1991 Sjøsamene i Ramfjordområdet i gammel tid. *Gáranasvuotna/Ramfjorden: samisk historie og samtid i Ramfjordområdet* (red. E. Berg), s. 6-19. Ramfjordbotn.

NOU 2007: 14 Samisk naturbruk og rettssituasjon fra Hedmark til Troms.

Riseth, Jan Åge og Tømmervik, Hans (2017) Klimautfordringer og arealforvaltning for reindrifta i Norge. Kunnskapsstatus og forslag til tiltak – eksempler fra Troms. Rapport 6/2017. Norut.

Mathisen, Ragnar & Tømmervik, Hans (1994) Romsa: Samisk kultur i Tromsø-området: Rapport fra samisk markering under Tromsø bys 200 års jubileum juni 1994: Sami kulturbeaivvit Romssasguovllus geassemanus 1994.

Sametinget: Meahcci – et grunnlag for identitet, kultur og birgejupmi. Rapport fra Sametingets arbeidsgruppe for utmark, 29. Februar 2016.

Skjærgård, Knut Henry (2017) Strukturelle splittelsesmekanismer i Den læstadianske bevegelse En Analyse av splittelser i læstadianismen i perioden 1897–1923. Masteroppgave i religionsvitenskap. Institutt for Arkeologi, historie, religionsvitenskap og teologi, Universitetet i Tromsø.

Sveen, Stine Benedicte (2013) Muntlig tradisjon og samiske stedsnavn på Stournjárgá/Tromsø fastland i Ottar 2/2013: Tromsø-området Samisk -norsk møteplass. Tromsø Museum – Universitetsmuseet.

Sveen, Stine B. 2003: Boazosápmelaš, boazu ja sudno guohtoneanan: Reinen, reineieren og reinbeitelandet. Hovedoppgave i arkeologi, UiT, Tromsø.
<http://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/110/thesis.pdf?sequence=1>

Sveen, Stine B. 2005: Sámi báikenamat Stuoranjárggas, Romssa suohkan: Samiske stedsnavn på Stuoranjárga, Tromsø kommune. Prosjektrapport, Tromsø kommune (upub.).

Tromsø Kommune 2008. Kommunedelplan for E8 Laukslett – Sørbotn, med konsekvensutredning. Juli 2007. (Vedtak 26.03.2008).

Tromsø kommune 2013. Kommune delplan for Ramfjord 2013-2025. Plan 210. Planbeskrivelse med konsekvensutredning og risiko- og sårbarhetsanalyse. Byutvikling, Tromsø kommune 24.04.2013.

Tromsø kommune 2017. Kommuneplanens arealdel 2017-2026. Mars 2017 (vedtak 29.3 2017)